

Rutiner ved gjennomføring av prøveforelesning og disputas ved Det humanistiske fakultet, Universitetet i Bergen

- til komiteledere og opponenter
- sist godkjent av programstyret på møte 14.09.2022

De formelle rammene for prosedyrene er bestemt av [*Forskrift for graden philosophiae doctor \(ph.d.\) ved Universitetet i Bergen*](#), eller [*Forskrift for graden doctor philosophiae \(dr.philos.\) ved Universitetet i Bergen*](#)..

1. Innledende merknader

Ph.d.-graden tildeles på grunnlag av:

- a. Gjennomført opplæringsdelen (godkjennes før innlevering)
- b. Godkjent vitenskapelig avhandling
- c. Godkjent prøveforelesning over oppgitt emne

Vanligste praksis ved HF er at prøveforelesningen avholdes dagen før disputasen. Men vi har også en praksis for at den kan legges på samme dag som disputasen.

- d. Godkjent offentlig forsvar av avhandlingen (disputas).

Disputasen skal normalt avholdes innen fem (5) måneder etter at avhandlingen er innlevert til bedømmelse.

De fire elementene vurderes hver for seg, og alle må være godkjent før graden kan tildeles.

Dr.philos.-graden tildeles på grunnlag av:

- a. Godkjent vitenskapelig avhandling
- b. Godkjent prøveforelesning over oppgitt emne
- c. Godkjent prøveforelesning over selvvalgt emne
- d. Godkjent offentlig forsvar av avhandlingen (disputas).

Disputasen skal normalt avholdes innen seks (6) måneder etter at avhandlingen er innlevert til bedømmelse.

De fire elementene vurderes hver for seg, og alle må være godkjent før graden kan tildeles.

Rollebeskrivelser:

- a. Disputasleder: Prøveforelesning(er) og disputas ledes av dekan eller den dekanen bemyndiger (settedekan). Disputasleder har myndighet til å godkjenne prøveforelesningene og disputas på vegne av fakultetet.
- b. Førsteopponent: Medlem av bedømmelseskomiteen. Rollen som førsteopponent er knyttet til disputasen og er beskrevet under punkt 3.3
- c. Andreopponent: Medlem av bedømmelseskomiteen. Rollen som andreopponent er knyttet til disputasen og er beskrevet under punkt 3.4
- d. Komiteleder: Tredje medlem av bedømmelseskomiteen. Koordinerer komiteens arbeid med avhandlingen og komiteens forberedelser til disputas. Deltar i bedømmelsen av avhandling, prøveforelesningen(e) og disputas. Komiteleder har ansvar for at alle komiteemedlemmene signerer på komiteens anbefalinger om godkjenning eller underkjenning (se punkt 3.3).,
- e. Det er normalt samme bedømmelseskomite som vurderer både avhandlingen og prøveforelesningen(e), men dette er ikke et absolutt krav.

2. Prøveforelesning over oppgitt emne:

Etter at avhandlingen er levert inn, men før disputas, skal kandidaten holde en forelesning over et oppgitt emne. Emnet skal være tilstøtende, men ikke identisk med avhandlingens tema. Prøveforelesningen bør ha en varighet på 45 minutter.

Prøveforelesningen er en selvstendig del av ph.d.-prøvene, og vurderes av en bedømmelseskomite som bestått eller ikke bestått. Prøveforelesningen legges som regel til dagen før disputas, men her varierer praksis noe mellom de ulike instituttene/sentrene.

Bedømmelseskomiteen fastsetter emne for prøveforelesningen og oversender dette til ph.d.-koordinator ved instituttet senest tre (3) uker før planlagt disputas. Komiteleder koordinerer arbeidet. Ph.d.-koordinator ved instituttet kunngjør emne for prøveforelesning for doktoranden ti (10) virkedager før prøveforelesningen skal holdes.

Dekan/settedekan leder prøveforelesningen (se eget manus). Hensikten er å prøve kandidatens evne til å tilegne seg kunnskaper utover avhandlingens tema og evnen til å formidle disse i en forelesningssituasjon. Prøveforelesningen bør normalt legges opp

slik at den med utbytte kan følges av tilhørere med forkunnskaper tilsvarende de en ville forvente å finne blant viderekomne studenter i faget. Det gis normalt ikke anledning til spørsmål eller diskusjon som del av prøveforelesningen.

Den offentlige delen av prøveforelesningen er over idet kandidaten er ferdig med sin presentasjon.

Komiteens vurdering

Komiteen trer sammen umiddelbart etter prøveforelesningen for å avgjøre om prøven er bestått eller ikke bestått, og legger sin anbefaling frem for dekan/settedekan.

Ved vurdering for dr.philos.-graden trer komiteen sammen etter at begge prøveforelesningene er presentert.

Det må legges til rette for at komiteen skal kunne gjøre sin vurdering i enerom, enten i form av et eget rom (fysisk eller digitalt), eller ved at dekan/settedekan ber alle om å forlate selve møtelokalet. Det er kun komiteen som skal være til stede under denne vurderingen.

Når komiteen har kommet frem til en anbefaling meddeles denne i første omgang til dekan/settedekan, som så fatter endelig vedtak på vegne av fakultetet.

Dekan/settedekan kunngjør deretter fakultetets vedtak for kandidaten umiddelbart.

Komiteen anbefaler at prøveforelesningen ikke godkjennes

Dersom prøveforelesningen anbefales ikke bestått, skal innstillingen begrunnes. Også i slike tilfeller er det dekanen/settedekanen som fatter endelig vedtak på vegne av fakultetet, og gjøre resultatet kjent for kandidaten på stedet. Begrunnelsen skal også leveres skriftlig, og legges ved og innberettes til fakultetet sammen med selve vedtaket.

Dersom fakultetet ikke godkjenner prøveforelesningen, må det avholdes ny prøveforelesning. Ny prøveforelesning må holdes over nytt emne og ikke senere enn seks (6) måneder etter første forsøk. Ny prøveforelesning kan bare holdes én gang. Forelesningen bedømmes så vidt mulig av den samme komiteen som den opprinnelige, dersom ikke fakultetet har bestemt noe annet.

Prøveforelesningen skal være godkjent før disputas kan avholdes. Dersom prøveforelesningen ikke godkjennes, må disputasen utsettes.

NB: Ved vurdering for dr.philos.-graden trer komiteen sammen etter at begge prøveforelesningene er gjennomført.

Instituttets ph.d.-koordinator har på forhånd gjort klart et dokument (se egen mal) for godkjenning/underkjenning av prøveforelesningen. Komiteleder har ansvar for at anbefalingen underskrives av komiteens medlemmer. Dekan/settedekan signerer det endelige vedtaket på vegne av fakultetet.

3. Prøveforelesning over selvvalgt emne (gjelder bare for dr.philos.):

Kandidater til dr.philos.-graden skal også holde prøveforelesning over et selvvalgt emne. Kandidaten må melde inn tittelen på prøveforelesning innen en frist fastsatt av fakultetet/instituttet. Det er ph.d.-koordinator ved instituttet som orienterer kandidaten om denne fristen, tar imot forslaget, sørger for å få det godkjent og holder komiteen oppdatert.

De to prøveforelesningene holdes normalt på samme dag. Hensikten og tidsrammen er den samme som for prøveforelesning over oppgitt emne. Prøveforelesningen over selvvalgt emne er også en selvstendig del av ph.d.-prøvene, og vurderes av en bedømmelseskomite. Bedømmelseskomiteen anbefaler overfor fakultetet om prøveforelesningen bør godkjennes eller ikke. Rutinen rundt komiteens vurdering og fakultetets vedtak er de samme som for prøveforelesning over oppgitt emne (se over).

Begge prøveforelesningene må være godkjente før disputas kan avholdes.

4. Disputas:

Disputasen skal normalt avholdes innen fem (5) måneder etter at avhandlingen er innlevert til bedømmelse.

Disputasen er en selvstendig del av ph.d.-prøvene, og vurderes som godkjent eller ikke godkjent. Ph.d.-kandidaten skal gi et offentlig forsvar av det vitenskapelige arbeidet i sin

avhandling. Disputasen skal være en faglig diskusjon mellom opponenter og ph.d.-kandidat som gjelder problemformuleringer, metodisk og teoretisk grunnlag, dokumentasjon og framstillingsform. Målet er å gi kandidaten utfordringer som det er mulig å forholde seg konstruktivt til. Opponentene må huske at det er doktoranden som har hovedrollen.

Øvrige tilstedeværende skal gis anledning til å kommentere ex auditorio. Denne anledningen annonseres av disputasleder under innledningen til selve disputasen (se eget manus), og ønske om kommentar må meldes til disputasleder i pausen mellom oppnentes innlegg. Kommentarer ex auditorio gis normalt før 2. opponentens innlegg.

Akademisk prosesjon

Leder for disputasen (dekan/settedekan), doktorand og komite danner akademisk prosesjon inn i lokalet (rekkefølge: disputasleder, doktorand, 1. opponent, 2 opponent, komiteens leder). Komiteen finner sin plass på første benkerad (rekkefølge: innerst: komiteleder, 2. opponent, 1. opponent og ytterst doktorand). Disputasleder har eget bord, nær doktorandens kateter (til høyre, fra publikums perspektiv). Opponentenes kateter er til venstre.

Gjennomføring av disputas

Disputasen ledes av dekan/settedekan, som åpner disputasen og gjør rede for videre prosedyrer og de formelle sidene ved disputasen (se eget manus).

Doktoranden inntar sin plass ved sitt kateter og gir en kort innledning (15 minutter) hvor det gjøres rede for målsetting, utgangspunkt og hovedresultater i doktorgradsprosjektet.

Førsteopponenten inntar sin plass og starter opposisjonen. Førsteopponenten tar normalt for seg de overordnede og prinsipielle sider ved avhandlingen.

Oppgavefordelingen mellom første- og annenopponent må ellers opponentene drøfte seg imellom og avtale på forhånd, slik at det er en viss enighet før de forbereder sin opposisjon. Denne fordelingen koordineres av komiteens leder. Førsteopponent har uansett som oppgave å presentere helheten og sette rammen for disputasen.

Førsteopponent vil normalt ta fatt i hovedspørsmålene i avhandlingen og skissere noen av hovedvurderingene sine og hvilke punkter som skal legges til grunn for diskusjon og forsvar. Diskusjonen mellom opponent og doktorand er selve kjernen i disputasen. Opponentens oppgave er å sørge for en diskusjon av avhandlingens problemstillinger, slik at doktoranden skal kunne utdype og forsvare innholdet i avhandlingen. Det er også naturlig å se på implikasjoner av funn og konklusjoner. En god disputas er preget av en utfordrende dialog som også bør kunne gå ut over avhandlingens rammer og ta opp mer generelle teoretiske og metodiske problemstillinger. Denne delen av disputasen tar normalt ca. 1 ¼ time.

Pause på opptil 20 minutter

Eventuelle opponenter ex auditorio henvender seg til disputasens leder før opposisjonen fortsetter etter pause. Eventuelle opponenter ex auditorio kommer inn før andreopponenten starter sin opposisjon.

Andreopponent: Oppgavefordelingen mellom første og andreopponenten kan variere. En ikke uvanlig fordeling er at andreopponenten tar for seg mer metodiske sider og andre sider ved eller tema i avhandlingen som ikke er tatt opp av førsteopponenten. Denne siste delen av disputasen bør normalt ikke overskride ca. 1 time.

Disputasleder avslutter disputasen, og komiteen trer sammen for å diskutere hvorvidt de kan anbefale at disputasen godkjennes eller ikke. Komiteen legger sin anbefaling fram for dekan/settedekan. Dekan/settedekan godkjenner eller underkjenner disputasen på vegne av fakultetet og gjør vedtaket kjent for kandidaten på stedet.

Dersom komiteen anbefaler disputasen underkjent, skal innstillingen begrunnes. Også i slike tilfeller er det dekanen/settedekanen som fatter endelig vedtak på vegne av fakultetet, og gjør resultatet kjent for kandidaten på stedet. Begrunnelsen skal også leveres skriftlig, og legges ved og innberettes til fakultetet sammen med selve vedtaket.

Instituttets ph.d.-koordinator har på forhånd gjort klart et dokument for godkjenning/underkjenning av disputasen (se egen mal). Komiteleder har ansvar for at anbefalingen underskrives av komiteen og at dekan/settedekan signerer det endelige vedtaket på vegne av fakultetet.

Relevante utdrag fra forskriften

§ 14-2.Disputas (utdrag)

Dersom disputas ikke godkjennes, kan ny disputas holdes én gang, jf. ph.d.-forskriftens § 14-2 eller dr.philos.-forskriftens § 12-2

Dersom disputas ikke godkjennes, kan ny disputas holdes én gang. Ny disputas skal så vidt mulig bedømmes av den samme komité som den opprinnelige.

Disputasen skal være godkjent før vitnemål kan tildeles.

§ 17-3.Klage over avslag på søknad om bedømmelse, underkjenning av avhandling, prøveforelesning eller forsvar

Underkjenning av avhandling, prøveforelesning eller forsvar kan påklages etter reglene i forvaltningslovens § 28 følgende. Begrunnet klage sendes fakultetet. Fakultetet kan, etter at saken først er lagt fram for bedømmelseskomitéen, oppheve eller endre vedtaket hvis det finner klagen begrunnet. Hvis ikke fakultetet tar klagen til følge, sendes klagen til Den sentrale klagenemnd til avgjørelse. Klagenemnda kan prøve alle sider ved det påklagede vedtaket.

Dersom underinstansen eller klageinstansen finner grunn til det, kan det oppnevnes et utvalg eller enkeltpersoner til å foreta en vurdering av den foretatte bedømmelse og de kriterier denne bygger på, eller til å foreta en ny eller supplerende sakkyndig vurdering